

katero vedno želi preseči trenutni položaj in odprtost za »mik neznanega pred nami«. Ob neuspehih se tolaži z mislijo, da »vse živo mora skozi svoje letne čase«, vendar vera v postopnost in razvoj vse bolj usiha. Njeno mesto izpolnjuje ugotovitev, da »smo se že izgubili«, kmalu pa se bomo »začeli spraševati, ali smo sploh kdaj bili« (*Naša Ariadnina nit in Kot da nas ni*). Zato nič ne preseneča *Sklepna pesem*, ki stoji zunaj vseh ciklov, samostojna in različna od vseh drugih vsebinskih razsežnosti v knjigi. V njej se je rodila temna misel, »da je življenje nič, vendar edini, edini nič, ki vreden je življenja.« Ta nič pa se o nečem vendarle odlikuje; to odliko pesnik formulira takole:

Med vsemi edini nič, ki nam je vse.
A smisla v njem ne iščimo kot blazni,
ves čudež je prav v tem, da človek JE.

Načelo nič a načelo nesmiselnosti sta v nasprotju z vsebino Zlobčeve knjige. Življenjska izkušnja je očitno močno načela in celo že zrušila svet, v katerem je bilo dejanje uresničevanje smisla. Bivanje brez nadrejenega smisla in pomena izključuje voljo do moči in izloča ideološko hotenje človeškega posameznika. Zlobec je prišel do izhodišča, ki ga je mogoče formulirati kot »biti in pustiti biti«. To izhodišče je v njegovi liriki no-

vo; v prihodnosti bo zahtevalo, če ne bo hotelo ponavljati v tradiciji že doseženo in zavzeto, pesnjenje v tem novem ključu (rezultat tega ključa so že v tej knjigi besedne novotvorbe, kakor je na primer leksem *ogenjvet*).

Moja kratka večnost je potemtakem resna miselna poezija za misleče ljudi. V njej se reflektira čas, ki je, kakor pravi pesnik, zavrgel Marxa in Sveto pismo, čas velikih nasprotij in še večjih tveganj. Gre za obdobje, ko so zapustili obale dnevo, ki so bili, in stopili na obale časa, ki ga še ni. Takšno »vmesno« življenje ni lahko za posameznika, je pa izredno plodno za ustvarjalca, ki vedno transcendira vsakokratno resničnost. Zlobec je v njem našel gradivo, ki ga oblikuje pesniško zrelo, spoznavno globoko in izpovedno umerjeno. Ustvarjalna zbranonost v nemirnem času pa je dodeljena le izbranim; takšen izbranec je očitno pesnik Zlobec. Izbranost se vidi tudi v obliki, prevladujejo soneti, ki so vedno bili izraz uravnotežene refleksije in posledica pretanjenega pesniškega oblikovanja. *Moja kratka večnost* je nastala iz takšnih izhodišč in živi v opisanih okvirih. Zlobčeva pesniška zbirka »koketira« torej z večnostjo, ki bo vsekakor daljša od pesnikovega življenja tudi zaradi deleža, ki ga ima v njej on sam kot pesnik.

Jože Pogačnik

OD POLJUDNOZNANSTVENE KNJIGE DO GLEDALIŠKIH KRITIK PRI SLOVENSKI MATICI

Letošnja bera rednih knjig, kot jih leto izdaja Slovenska matica, prinaša zanimivo in raznoliko bero različnega, kjer je možno brez zadržkov reči, da gre za knjige domačih avtorjev in za prevod iz italijanščine, ki jih je vredno upoštevati in jim odmeriti mesto, kot jim gre. Pri hiši, kot je Slovenska matica, z vso tradicijo in z zavestno navzočnostjo v sodobnem svetu in dogajanju, je pač sleherna odločitev za natis take ali drugačne knjige plod

pretehtane odločitve, saj drugače ne more biti pri odmerjenem številu knjig. Število razprodanih knjig zadnjih let samo po sebi govori, da je potrebno misliti na ponatise tega ali onega avtorja, zanesljivo pa je to znamenje, da zna v današnjem trenutku založniških stisk Slovenska matica ponuditi od tistega, kar je nuja, do tega, kar je malone vnaprej zajamčen uspeh.

Med izvornimi domačimi deli zbujajo pozornost poljudnoznanstvena knjiga Janeza Strnada *Zgodbe iz fizike*. Že dejstvo, da Slovenci premoremo le malo izvornih poljudnoznanstvenih knjig, je spodbuda

za domače avtorje, in Janez Strnad je več kot opozoril nase s tovrstno knjigo zavidljive višine *Iz take so snovi kot sanje*. Ali smo z njim dobili nadaljevalca tega, kar je pred dolgimi leti smiselno zastavil Lavo Čermelj? Sedaj izšle *Zgodbe iz fizike* dajo misliti, da Strnadovo osmišljeno pisanje ni nekaj naključnega, ne nekaj zaključnega in da si še lahko obetamo tovrstnih del izpod njegovega peresa. Naslov Strnadove knjige je neposreden (v nasprotju s predhodno knjigo), hkrati pa je treba opozoriti, da ne gre za suhoparno, v bistvu učbeniško »nadaljevanje«¹ fizike, pač pa za izbrana poglavja, ko fizika v prostoru in času zaživi čisto drugače, kot smo to vajeni. Že tedaj, ko se je zvrstilo v reviji *Proteus* kar nekaj krajših prispevkov Janeza Strnada, je postalo jasno, da je prav človeška dimenzija pri njegovih fizikalnih prikazih privlačni del pogledov in razlag. Izpred davnih let je še v spominu prevod *Zgodovina znanosti Pierra Rousseauja*, ki ima seveda drugačno širino in namene, ostaja bolj osamljen primer prevoda poljudnoznanstvenega dela. Janez Strnad seveda nič ne dolguje ne Pierru Rousseauju ne komu drugemu, Strnadovo področje ostaja v okviru fizikalnih pojavov, zakonitosti, iskanj in dvomov, kot jih je procesualno kot fizik problemsko in življenjsko dojel. Strnadov okvir fizikalnih zgodb ter spoznanj ima sicer kronološko zaporedje, toda odbral je tisto, kar je imel za osrednje fizikalne znanosti. Knjiga je namenjena zahtevnemu bralcu, kjer je potrebno fizikalno predhodno znanje. Za knjižno opremo se je potrudil Julijan Miklavčič.

Kot 32. zvezek zbirke *Razprave in eseji* je izšlo *Kritikovo gledališče Vasje Predana*. Še preden steče beseda o noviteti, je umestno opozoriti, da nasploh kritike gledaliških predstav širom po Sloveniji (v osrednjih gledališčih) in v zamejstvu sledijo sprotnim dogodkom v gledaliških hišah, medtem ko ne bi mogli v taki meri reči za kritično spremljanje pri likovnem ali pa glasbenem življenju pri nas. Še več, gledališkim kritikom je v glavnem uspelo strniti letna in dolgoletna kritična zapiso-

vanja v knjižnih izdajah; prej sprotni natisi v časopisih dobijo v knjigi pregledno, zaokroženo vsebino. Vasji Predanu to ni prva knjiga te vrste. Brez zadrege ga je treba uvrstiti med najstarejše spremljevalce našega gledališkega življenja in ob strnjem pregledu vseh njegovih gledaliških kritik bi lahko razvideli njegovo »kritičsko dialektiko«, bolje rečeno odprto, vztrajno zavezanost Taliji, vsem premenam in notranje teatrološkim problemom, ne nazadnje v razcepu med besednim in avtorsko-režijskim gledališčem. Tako drugod kot tudi v *Kritikovem gledališču* se poznata Predanova široka razgledanost in temeljito poznavanje gledališkega v širokem pomenu in znotraj strukture gledališke uprizoritve. Ali kot pravi sam uvodoma: »Pojmovati in opravljati to ne zmeraj hvaležno delo ne samo na način zgodovinskega spomina, marveč tudi na način eksistence in usode – kot prava, nenaključna, zvesta, ambiciozna, eruditivna in kreativna gledališka kritika zmeraj je, ali bi vsaj morala biti, če naj svojo vlogo in pomen zares dostojno opravlja.«² Odgovornost za gledališko kritiko pojmuje aposteriorno, v nobenem primeru apriorno, to pa govori o profesionalnem odnosu do stvari, zvestobi sebi in svojemu kritičskemu nazoru, pri tem pa se zavestno opredeljuje za živo, ne eshatološko zgodovino: *Kritikovo gledališče* se nam razodeva v tej luči. V poglavju *Od premiere do premiere* V. Predan sledi dramskim uprizoritvam v Slovenskem narodnem gledališču Maribor od 1980 do 1989. Pri poglavju *Od sezone do sezone* se srečujemo z dvema neobjavljenima pregledoma, in sicer o Slovenskem dramskem gledališču 1982–1983 ter o Pogledih na Slovensko dramsko gledališče v sezoni 1983–1984. Revialno že objavljeni pa so prikazi s skupnim naslovom *slovenska dramška gledališča v sezoni 1984–1985*, kjer seže od osrednjih gledališč v Ljubljani pa do Celja, Maribora, Trsta in Nove Gorice; v teh besedilih sicer ostaja kritičska zavezanost osrednje, vendar pa hkrati sega v širšo, pregledno analizo, kjer je Vasja

Predan s sinteznim bistvom opredelil gledališko stvarnost. Knjigo je smiselno opremil Matjaž Vipotnik.

Ob stoletnici rojstva Franceta Koblarja je ob prispevkih h kolokviju nastal Koblarjev zbornik, zbral in uredil ga je Joža Mahnič. Dejansko je to prvi pregledni zbir prispevkov raznih avtorjev, ki so osvetlili osebnost in delo Franceta Koblarja in razgrnili njegove kritiške, znanstvene usmeritve, ob posebni navezanosti na posamezne književnike. Frane Jerman je osvetlil Estetski nazor Franceta Koblarja, opiraje se na Koblarjeva spisa k Izbranemu delu Izidorja Cankarja ter na monografijo o Simonu Gregorčiču. Jerman meni, da se Koblarjevi nazori niso spreminjali, močne pobude je dobil pri Izidorju Cankarju, vendar ni imel teženj po lastni estetiki. Zlasti Koblarjeva obravnava Gregorčiča Jermanu govori, da je Koblar dajal prednost motivu, slovstvenim, socialnim, tudi idejnim vplivom in šele zatem formalnim. Koblar je dal prednost interpretativni plati, po drugi strani pa mu je blizu Aristotelova Poetika. France Pibernik je spregovoril o Francetu Koblarju – uredniku Doma in sveta. Avtor meni, da je Koblarjevo urejevanje DiS bilo prehodne narave, vendar v času, ko je Dom in svet ob novih urednikih hotel postati iz vzgojne in poučne revije revija za slovstvo in umetnost. Koblarjevo urejevanje nikakor ni bilo osrečujoče zanj, ni imel svojega literarnega programa in se je naslonil na Steletovo zasnovo, nastalo pa je mučno razmerje med uredništvom in založbo KTD, stvari so se 1927 zaostrile, vsaj deloma zaradi mladokatolištva in z ukinitvijo revije Križ na gori. »Zlata doba« urednikovanja Steleta in Koblarja je trajala nekako do konca dvajsetih let, dasi se Koblar vrne k reviji 1933. Tedaj je že napovedal, da bo prišlo do neizbežnega razčiščenja med »očeti in sinovi«. Koblar pa je branil načelo ustvarjalne svobode. Andrej Inkret je podal Skico o gledališki kritiki Franceta Koblarja in se najprej pomudil pri osnovnih načelih tedanje gledališke kritike. V dvajsetih letih

gledališkega pisanja je Koblar resda prvi, ki ustreza »profesionalnim« in »tehnološkim« standardom, s solidnim teoretičnim znanjem, s privlačnim načinom podajanja. Koblarjeva kritika presega sočasno tovrstno pisanje pri nas, najsi je Filip Kalan očital Koblarjevo pedagoško vnemo, pa je Koblar ostal nenehno odprt, specifičen in mnogovrsten v problematiki, kot ugotavlja Inkret. Koblar se zavzema za umetniško in kulturno avtonomnost gledališča, ki ne more biti predmet ideoloških in političnih špekulacij. Po drugi strani pa pojmuje Koblar narodno gledališče kot visoko kulturno ustanovo v bližini Schillerjeve formulacije.

Dušan Moravec je prikazal Teatrološko delo Franceta Koblarja, ne zavezanega zgolj gledališki kritiki, ampak tudi širšemu teatrološkemu premišljevanju. D. Moravec opozarja na dokaj tematizirano 2. številko Doma in sveta iz leta 1924, ki je skoraj v celoti posvečena gledališču; to je posebnega pomena, saj tedaj ni bilo knjig s tovrstno tematiko. Koblar v času med obema vojnama ni zvesto pisal le gledališke kritike, objavil je več sinteznih pregledov o gledaliških dogodkih v domačih zbornikih, pa nekaj tudi v tujih, pisal je tudi o natisih knjižnih dramskih del, o maloštevilnih strokovnih delih, kot sta Wollmanova in Debevčeva knjiga, posebej pa bi bilo potrebno obravnavati Koblarjevo dramaturško delo pri radiu. D. Moravec posebej opozarja na Koblarjev delež pri slovenskem literarnem leksikonu, njegova dvodelna Slovenska dramatika pa odseva zgodovino in rast slovenskega gledališča, ob strpnosti Koblarja pa je v kritiki razviden idealističen estetski nemir, tuja pa mu je katera koli nazorska ožina. Njegova študija k prevodu Lessingove Hamburške dramaturgije poudarja med drugim dvoje svojih tega dela, namreč razsvetljsko borbena in estetsko kritično. Koblar se je ob raznih prilikah navezoval na misel o neločljivosti dramske književnosti in gledališke uprizoritve. Tudi njegov Zgodovinski oris vzgoje za slovensko gledališko umetnost je značilen z izrazito tea-

trološko, obširno vsebino, odlikuje se po temeljiti raziskavi, med drugim je upošteval dotlej neznane vire in razodel vzroke za tako počasen razvoj dramske umetnosti pri nas. Kakor je Koblarjeva Slovenska drama (kot dvoknjžje) le znana širšemu krogu, pa je Zgodovina drame zaradi okoliščin poznana le zelo ozkemu krogu, predvsem tedanjim študentom.

Koblarjevo delo za Stritarja je podal Jože Pogačnik, ki se je tudi sam nadrobno ukvarjal s Stritarjevim literarnim delom. J. Pogačnik meni, da se je Koblar življenjsko ukvarjal s Stritarjem. Ko je 1953. začel izdajati Stritarjeva Zbrana dela, je ponovil Prijateljstvo misel, da je Stritar »eden največjih Slovencev«, in »osrednja postava slovenske literature«. Koblar je govoril o »tragičnem nesoglasju«, namreč v spopadu med idealizmom in realizmom, Koblar visoko ceni Stritarjev literarni opus, ni pa poskusil ovrednotiti del najprej z literarnokritičnega in književnozgodovinskega stališča. Že ko je v tridesetih letih zorela zamisel o poljudni izdaji Stritarja, mu ni šlo zgolj za popularizacijo avtorja Zorina, kar je z Zbranimi deli potrdil ne le kot urednik, pač pa kot študijozni pisec, Jože Pogačnik to vrednoti kot »temelj, na katerem se bodo gradile prihodnje raziskave Stritarjevega dela in pomena.«

France Bernik je obdelal Koblarjevo interpretacijo Gregorčičeve poezije, monografska osredotočenost je šla pri Koblarju tu najdlje. Med leti 1947 in 1951 je Koblar poskrbel za Zbrano delo Simona Gregorčiča v Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev, pokazal izjemno prizadevnost za interpretacijo, za podrobne zgodovinske opombe, kar je pač soglasno s Koblarjevo pozitivistično metodo, ki pa jo tudi presega, kot ugotavlja F. Bernik. Za Koblarja pa je značilno, da ob Mahničevem sporu ne želi govoriti drugače, kot da do Dvanajstih večerov zavzame diferencirano stališče. Ugotavlja, da je šlo v tem primeru za spopad med dvema sistemoma v filozofiji, načinu dojemanja vere in estetike, kar je na

svoj način povedal Gregorčič proti koncu življenja: »Mahnič je imel prav kot filozof, jaz sem imel prav kot pesnik.« Koblar je pri tem kritičen do avtoritativnega dogmatičnega kritika in navedel, da Mahnič »ni imel čuta za lepoto, ne posluha za umetnost.« Tudi zavrača Mahničeve očitke o etični oporečnosti in nekrščanski miselnosti pri Gregorčiču. F. Bernik je smiselno opozoril, kako je pri Koblarju Gregorčič stal poslej v položaju razmer in političnih sil, tako da ostaja zunaj nakazanih možnosti vprašanje pesnikovega razvoja od romantike k realizmu. Ne nazadnje – Koblar je bil na čelu tistih redkih sodobnih raziskovalcev literarnozgodovinske vsebine, ki je napisal monografijo, čeprav ni izšla ob zaključku Zbranih del Simona Gregorčiča.

Joža Mahnič pa je osvetlil Franceta Koblarja in slovensko moderno. Koblarjevo zanimanje je posebej veljalo za Ivana Cankarja. Poleg postumno izšlih Cankarjevih del je Koblar odzivajoče spremljal Zbrane spise Ivana Cankarja v uredništvu Izidorja Cankarja od I. do IX. zvezka. Ne glede na krizo pri DiS pa je Koblar uredil XX. zvezek, ob dvajsetletnici Cankarjeve smrti pa se je oglasil v Dejanju z »Ivanom Cankarjem«, ter primerjal današnji čas z nekdanjim ter poudaril Cankarjevo vero za narodno prihodnost. Razprava Delo Ivana Cankarja v Zadruge pa odkriva, da je mladi Cankar presegal druge zadržane. Oton Župančič je pritegnil Koblarja predvsem kot dramatik. Njegova ocena Veronike Deseniške (DiS, 1924) želi objektivno prikazati etične in estetske komponente poetične drame, nastopil je skupaj z Josipom Vidmarjem in nato polemiziral s Franom Albrehtom, podobno kot tudi J. Vidmar. Kako je Koblar hotel ostati zvest svojim pogledom in etičnim načelom, govori spoznanje ob 60-letnici pesnika, kjer pravi, da je Župančičeva pesem vrh in sklep slovenske lirike iz začetka stoletja, kot luč in kompas za prihodnje. Najmočnejše je Koblarja pritegnil Dragotin Kette. Že prispevek v SBL da slutiti, da gre za prodornega poznavalca,

kar se izkaže pri Kettejevem Zbranem delu I, II še posebej, dasi je že prej poskrbel za ureditev Kettejeve miniaturne, pa za Zbrano delo iz 1940. Urednik povojnih Zbranih del I, II se je odločil za kronološki vidik, deloma se je naslonil na tematične sklope. Tudi Kondorjeva izdaja Kettejevih pesmi je s skrbno spremno besedo nudila vse potrebne sestavine interpretacije in časovno pogoje-nega.

Med drugimi prispevki je Jože Šifer podal Sozvočje v mislih in dejanjih, pri čemer je imel v mislih primerjavo med F. Koblarjem in F. S. Finžgarjem. Helga Glušič je prikazala Koblarjevo raziskavo Bevkovega literarnega dela, saj so Bevkovi Izbrani spisi od 1951 do 1965 izhajali v Koblarjevem uredništvu. Bevkov razvoj pa je Koblar označil od začetnega simboličnega impresionizma, temu sledi Bevkovo pisanje v duhu naturalističnega humanizma z motivi vojne, mesta; izrazi-to pa izvzema Kaplana Martina Čedermaca kot posebno delo. Meni, da je nenehno politično delo hromilo Bevkovo pisanje, posebej se je Koblar pomudil pri predstavljanju literarnih vrst, Bevku priznava moč v zasnovi in raznov, vidi pa mnoga notranja nasprotja. O Koblarju in Preglju je spregovoril Marjan Dolgan, v Pregljevem delu vidi Koblar izvirne, individualizirane leposlovne dosežke, očita mu eksperiment; ker je sam naklonjen pomenskemu in oblikovnemu soskladju, ne sprevidi, da tega ni mogoče najti pri Preglju. M. Dolgan je ugotovil nekaj bistvenih spoznanj in dal hkrati priznanje Koblarjevi toleranci. Stane Gabrovec je prikazal Značilnosti Koblarjeve osebnosti, Vilko Novak pa se spominsko navezuje na Srečanje s France-tom Koblarjem in odkriva marsikaj doce-la nepoznanega. Na koncu je objavljeno (ne)znano Koblarjevo pismo Borisu Zihlerlu v zvezi z Edvardom Kocbekom. Naposled je tu še prispevek Alojza Re-bule Urednik z veliko začetnico s komentirano korespondenco. Knjigo je preprosto, skladno opremila Andreja Mejač.

Kot 33. zvezek Filozofske knjižnice je

pred nami Niccollo Machiavelli v prevodu Nika Koširja; izbor iz del italijanskega renesančnega filozofa ima naslov Politika in morala, kar še najbolj ustreza naravi filozofskih besedil Machiavellija. Jedro predstavlja Vladar, pa Razmišljanja ob prvih desetih knjigah Tita Livija (kot izbor), odlomek imamo tudi iz spisa O vojaški obrti, pa opis nekega naročnega umora. Dragocena je študija Atilija Rakarja Machiavelli in fenomenologija oblasti. Naspluh je možno ugotoviti, da se je pri Filozofski knjižnici nabralo lepo število klasikov in da je Slovenska matica počasi, a zanesljivo postregla s filozofsko klasiko, medtem ko založba, ki si je dala za nalogo, da izpopolni s prevodi filozofska dela osrednjih modroslovcev, tega ni zadosti izpolnila. Kakor koli že, marsikatera knjiga iz matične Filozofske knjižnice je že pošla, marsikje bi bil na mestu ponatis.

Machiavelli ni docela neznan na Slovenskem, navsezadnje imamo celo v Kondorjevi knjižnici prevod njegovega osrednjega dela. Atilij Rakar ugotavlja, da je že Franc Mihael Paglovec v svojih verzih (v rokopisu ostale zbirke) vnesel ime Machiavelus, kar bi pomenilo, da v baročnem času ime italijanskega filozofa ni povsem neznan. Machiavelli je obseden s politiko in v tem merilu nastaja njegova filozofska misel. Atilij Rakar je seveda upošteval burni čas quattrocenta, ki je pretresal Italijo, saj je iz teh razmer zrasel Machiavellijev tipični odnos do politike, filozofske uporabnosti ideje in dejanja. Brez slikovito podanega očrta zgodovinskih premis bi mnogo teže došli namen in pomen Machiavellijeve obsesije s politiko in skozi to njegove nazorske opredelitve s filozofsko praktično usmeritvijo. Kot drugi tajnik florentinske republike pa je imel Machiavelli zelo natančen vpogled v širše in ožje domače razmere, kar ni brez pomena pri nastajanju njegovih spisov. Iz diplomatskega dela se je Machiavelli trdo soočal z brutalno stvarnostjo, ki je vseskozi prisotna v njegovih spisih, očitno se je več naučil pri Césaru Borgii kot pri Aristote-

lu. Tako se je filozofu vse bolj izkristaliziral prototip »novega vladarja«, ki bi bil zmožen ustvariti močno državo, človeka moči in dejanja – ne glede na moralne pomisleke in etična vodila. Ne glede na to, kakšno stališče imamo do Machiavelijevega Vladarja in drugih del, pa je treba upoštevati pretrese časa in razmer, filozofova razočaranja, dvome, včasih že obup nad političnimi, vojaškimi in splošnimi razmerami v Firenzah ter drugod po Italiji; le iz takih koordinat se da razume-

ti filozofov napor, da bi filozofsko in praktično prišlo do državniške rešitve Firenz (ne le teh), ko dopušča, da namen posvečuje sredstva. Verjetno velja pritegniti Leopoldu Rankeju: »Iskal je rešitev Italije, a njeno stanje se mu je zdelo tako obupno, da ji mora pripisati strup.« Niko Košir je zgleđno opravil zahteven prevod. Rakarjeva študija je hkrati prinetno berljiva in strokovna.

Igor Gedrih

Ostrice 6

Dušan
Ludvik

Gada v prepiru rep
drug drugemu požreta
in še tako previdno zver
porine v past – ranljiva peta.

*

Nauk z mitingov

Čeprav bi se mu iz ust speljale
nagnusne kače,
ne rečeš mu besede žale –
so pač podedovane in domače.

*

Machiavelistična

Spletkariš, ko svetuješ,
pobožaš prej, nato ga opsuješ;
kar naj se te bojijo,
glavno, da ne črtijo.

*

Laž ravnaš, saj drugega ne znaš,
z njo mogočnih ne napadaj,
čakaj zadaj in od zadaj
spri, pa sptim vladaj.

*